

Verlden är nu så full af lektyr, »egnad» för bildade läsare, och det göres så mycket, äfven för att ge det erkänt dugliga en retande och behaglig form, så att hvar och en kan förefinna det »lärorika» på hvarje väg, dit hans håg leder honom. Konsten ligger således deri att känna de flestas gemensamma intresse för hvarje tidpunkt, uppfatta tidsriktningen, och bemäktiga sig allmänhetens sinnen, genom att i denna riktning uttala något lärorikt. Uppsatserna om »Wesleyanska Methodismen» och den om »Adelskapets upphäfvande i Norge» anse vi väl valda. Utländska litteraturen har nästan helt och hållet blifvit utesluten ur dessa första häften – vi tro: utan afsaknad, om under denna titel, såsom de få profven utvisa, upptagas endast enstaka för den större bildade allmänheten jämförelsevis likgiltiga förteelser.

10

Vi hoppas Redaktionen af Frey i ofvanstående anmärkningar, äfven om de ej vinna dess bifall, skall se ett bevis på vårt deltagande för företagets framgång, desto mera önskansvärd, ju mera lofvande de unga, friska krafter äro, som förenat sig för detsamma. Vi skola, så snart tillfälle medger, särskilt yttra några ord om artiklarna: »Strausslitteratur inom Sverige» och »Stockholm – Kongl. Teatern.» Anmärkningsvärdt, ehuru visst icke förringande för Redaktionen, måste man finna det, att professor Bergfalk är den enda af Universitetets professorer, hvars namn läses bland tidskriftens utgifvares.

20

33 LITET SALT I SURT ÖGA.

Freja n:o 8 och 9 28.I och 1.II 1842

I.

Ehuru man ej kan vänta, att sinnena ännu skulle vara fullkomligt lugnade efter den oförmodade påstötning, det Straussiska målet och den Straussiska boken föranledde, bör man dock kunna hoppas, att numera ett förnuftigt ord i ämnet här och der skall finna en sansad och förnuftig läsare.

30

Betraktar man den lilla litteratur, som med anledning af frågan uppstått, så kan man just icke förvånas, men likväl blifva smått flat öfver vederbörande skribenters fruktan att gå in uppå saken. Desto mera finner man af mycket fanatiskt skrik och något af förnäma näsupphöjningar, som ungefär skola betyda: »hvad vi veta är icke litet, men vi anse det ej mödan värdt att låta vårt ljus lysa.»

Utrymmet förbjuder oss att här granska de flera snillefoster, som i bokhandeln presenterat sig för allmänheten, och hvilka med några få sidor kraftigt nedslå lika många volymer af den stackaren *Strauss*. Endast det, som i periodiska skrifter framträdtt och på förhand kan vara förvissadt om flera läsare, vilja vi litet nagelfara för att i korthet visa, huru knappt tillskuret dess mått af vetande är, och lemna vederbörande författare en uppmuntran till fortsättning. Vi göre det, öfvertygade om frågans stora vikt och beredde att höra den okunniga och råa fanatismens usla rop om gudlöshet, kristendomsförnekelse m. m. ännu dagligen upprepas.

40

För att ära den, som äras bör, vilja vi göra början med Upsala Universitets utlåtande i ämnet, med uppsatsen: »Strausslitteratur» i tidskriften *Frey*. Man måste medge, att frågan i denna uppsats betraktas från en upphöjd ståndpunkt, sådan den lärde män *ex professo* tillkommer. Den förklarar nemligen Strauss' uppträdande och hela den med anledning deraf i Tyskland väckta rörelse, ja allt, hvad

50

den Tyska filosofien i dess förhållande till kristendomen presterat, vara = 0 – hvarken mer eller mindre värdt. Hur kan det annorlunda vara? Strauss, den stymparen, har endast anfört »hvad *han* har sig bekant», icke hvad »*man* vet»; och *man* vet, att »det är den kristna kyrkans ära och seger, att *i alla tider* hafva bevarat sin lära obemängd af tidsbildningens satser»¹. Sådant kan man då kalla öppet språk, om man eljest vågar antaga, att detta skall betyda, att kristendomen, sådan den i bestående kyrkor gällt och lärts, varit helt och hållet oberoende af hvarje tids bildning. För ett sådant djup i åsichter försvinna både kyrko- och dogmhistorien. De nu bestående kyrkornas symboliska böcker hafva här ännu mindre någon talan. Skilda tidens, skilda folkslags bildning, allt är för denna författare lika; det ena tidehvarfvets kultur lika gagnlös som hvarje annats. Eller, då ju »kristna kyrkans lära» måste innehålla allt, hvad som andligt och evigt gagnar människan, och den i sig icke upptager något af »tidsbildningen», så är ju denna för den andliga människan helt och hållet onödig? Freyförfattaren torde väl ej vilja invända det utslitna, att bildningen blott kan föra människan till bättre insigt uti kristendomens *gifna* satser? Ty för honom måste det vara klart, att den bättre insigten i en gifven sats sjelf är en *ny* sats. Men det är öfverflödigt, att på saken spilla många ord. Sagde förf. har säkert besinnat, att sjelfva det Nya Testamentet förbättrat en annan gudomlig uppenbarelse, det Gamla Testamentets, att det förra till och med utlofvar ett lärans fullkomnande, samt att en teolog väl kan påstå, att kristendomens *väsande* skall evigt blifva detsamma, ehuru uttryckt i tidsbildningens satser, men ej förneka dennas inflytande på kyrkans lära, utan att han förlorar sin talan som vettenskapsman. Samma förf. måste också veta, emot hvilka vettenskapliga auktoriteter, utom förnuftets allmänna, hans påstående rusar fram. Bland dessa vilja vi endast citera den stora teolog, som i *Svenska Biet* räddat Svenska teologiens heder, under det han ger sin egen till spillo, och som förklarar, »att kyrkan tillegnat och likasom assimilerat med sig behållningen af hvarje tidehvarfs vettenskapliga forskning.»

Med sådana åsichter af tidsbildningens förhållande till kristna kyrkans lära, är det ingen under, att *Frey* så ampelt förklarar »Straussianismens grundsatser» för den fördomsfria gälla *endast* som vettenskapliga problem – dels lösta – dels ännu olösta» (så-å!², men »från religionens sida redan från första början vara häfda.» Det är skada, att ej tidskriften *Frey* skall vara känd i Tyskland, der man nu, efter flera års bråk, genast ur *Frey* kunde öfvertyga sig om, huru onödigt alltsammans varit, och der synoden i Berlin då säkert genast skulle upplösa sig, *Evangelische Kirchenzeitung* med konsorter genast upphörde, samt vissa regeringar och många konsistorier sluppe många bekymmer, sedan det blefve dem kunnigt, att Strauss' grundsatser i förhållande till religionen äro häfda – kanske redan ett par tre sekel, förrän de kommo till allmänhetens kunskap, förrän Strauss' farfarsfar lefde, eller så bortåt. Förunderligt, att den teologiska vettenskapen bara roar sig med att knäcka tomma nötter, med att lösa knutar, som längesedan är lösta! Ännu förunderligare, att teologiska professioner och adjunkture ansökas i Upsala! *Endast vettenskapen, icke religionen?* Hvarföre då säga, »Straussisk religion är ett oting?» Detsamma

¹ Det följande af denna tirad lyder: »att ingenting hafva antagit, som ej är bygd på den bergfasta grunden, att Jesus är Kristus, lefvande Guds son.»

² I *Lund* medges detta sednare obetingadt; i *Upsala* är man försiktigare och tillägger: »såvida *man* ingår på giltigheten af den forskningsmetod, af hvilken de framkallats.»

förkunnas ju alla dagar af Svenska Biet, endast med den skillnad, att dess store teolog, för att vinna en »moralisk seger», rent ut kallar blott dem, som yttrat sig för den Straussiska bokens och dess utgifvares frikännande, för »religionsstormare», »röfvere» m. m. Frey, såsom en vettenskaplig tidskrift, hade ju, i enlighet med dess nyss beprisade princip, kunnat förklara all vettenskaplig, all af bildningen öfverhufvud beroende uppfattning af kristna religionen för irreligion.

Vi vilja ej fästa oss dervid, att Frey anförer såsom den nyaste filosofiens lära: Gud är »det Absoluta, Allmänna» o. s. v., under det tillika Strauss' ord: »(Gott) ist *die ewige Bewegung* des sich stets zum Subject machenden Allgemeinen», citeras såsom bevis; ty för dess teologer torde det ena och det andra vara precis detsamma. Vi vilje hellre fråga dessa teologer, *först* om det Högsta Väsendet, såsom skapare och verldsuppehållare, utom deras föreställning har någon annan verklighet, än den det äger i sjelfva skapelseprocessen; *för det andra*: om det strider emot kristna religionen, att Kristus, den menniskovordne Guden, till sin gudomliga natur lefver uti den försonade och helgade kristnes vetande och vilja? Vore nu detta sednare antagande t. ex. Strauss' lära om Kristi gudom, hvad skrikes då deröfver, att han säger: Kristus är till sin gudomliga natur menskligheten? Enligt Frey borde det heta: »menskligheten, *kollektive*.» Man vågar väl fråga denne författare: huru vet han det? Han har då lärt mera ur Strauss' skrifter, än någon annan kunnat ur dem utleta. Vi vilja medgifva, att hos Strauss detta begrepp icke är tillräckligt noga bestämdt; men endast den största okunnighet eller illvilja kan påbörda honom, att här med mensklighet hafva förstått summan af menskliga individer. Men om med denna mensklighet förstås den »förädlade, Gudi behagliga» menniskan, såsom Strauss det förstår, så synes sådant temligen kunna stå tillsamman med Bibelns: »denne är min son, i hvilken jag hafver ett godt behag», och dess: »icke jag, utan Kristus lefver i mig.» Om ur sträng vettenskaplig synpunkt emot Strauss' framställning af anförda åsigt finnes något att anmärka, lemna vi derhän. Men äfven om den i förhållande till symboliska böckernas bestämningar öfver Kristi naturer, eller i afseende å någon kyrkas lära om försoningen, ansåges för hæretisk, så följer deraf ingen rättighet att beskylla dess upphofsman eller försvarare för irreligiositet. Att antaga en lära om Kristi gudomliga natur och om försoningens nödvändighet, är icke att förneka dessa dogmer; och den lärde förkättraren i Frey visar derföre här samma tanklösa fanatism, som hans olärde medbroder i Sv. Biet.

Vi skola längre ned återkomma till denna fråga. Här nödgas vi upptaga en annan punkt af krian i Frey. Dess författare synes nemligen hänvisa på faran af *sedlighetens* undergräfvande, om en allmän religiös tolerans lemnade *tron* endast åt hvars och ens samvete. Det vore färfängt att åberopa de länders exempel, der verklig tolerans finnes, och hvilka uti intet hänseende torde stå dem med en statskyrka efter i sedlighet. Men kanske låter det sig lättare betänkas, att de facto en sådan religiös frihet måste existera alltid och allestädes. Ty äfven en statskyrka har inga medel att kontrollera tron, ehuru väl den kan pröfva läpparnes bekännelse. Skillnaden är blott den, att vid detta förhållande å ena sidan trosfriheten, såsom individens verkliga besittning, är tillfällig, å den andra densamma alltid måste förbindas med hyckleri. Mindre tillfällig är här deremot auktoritetstro, ett dödt formel- och ceremoni-väsende. Huruvida i allt detta någon källa till osedlighet finnes, må Freyförfattaren afgöra. Vi tro ännu den dag skall randas, då historien inför sin domstol skall uppkalla vissa statskyrkor

vid deras hals binda den korrupcion, hvars källa man förut förgäfves sökt i alla fyra väderstrecken, under det samma statskyrkors tjänare högljudt utskrikit sina förtjenster om moraliteten.

Men Frey vill säga: låt vara, att den religiösa öfvertygelsen är fri, så »måste likväl en gemensam öfvertygelse finnas, om hvad som är sedligt»; och hvarifrån skall denna tagas? Då Freyförfattaren vill låta påskina, att den Hegelska spekulationen, som äfven utför Straussianismens rot, hänvisar på sig sjelf, sina egna satsar, »såsom det objektiva förnuft, som med allmän nödvändighet gör sig gällande, som den enskiltes», så fråga vi honom åter: huru vet han det? Denna spekulatio-
10 är ej så enfaldig, som Freyförfattaren i sin bålhet synes förmäna. Den baserar icke sedligheten på spekulationer, utan på hvad som verkligen är, på hvarje stats lag och sed. Må Freyförf. se sig om, hvar eljest bestämningarna för det sedligt rätta finnas. Sjelfva kristendomen ger dem endast i allmänna satsar, som af hvarje tids bildning fått sin närmare bestämmelse. »Älska din nästa som dig sjelf», är ett skönt bud, men det förutsätter att den sjelfkärlek, hvarom här talas, är af det rätta slaget. Den, hvilken hos sig sjelf älskar osanning och ovet, såsom t. ex. den famösa bipredikanten, torde dock ej göra rätt uti att bibringa
20 sina ähörare samma slags dygder.

Freyförfattaren säger här: den sedlighet, hvartill staten förer individen, är »bestämd genom yttre tvångsmedel.» Huru är det då beskaffadt med den kristna moralen, som lofvar evigt straff och evig belöning? En sedlighet, som bestämmes af straff och belöning, antingen i tid eller evighet, är ingen sedlighet – låt det vara medgifvet. Den nämnda spekulationen fordrar derföre insigt i det uti staten gällande sedligt rättas förnuftighet. Möjligheten att vinna en sådan insigt är gifven derigenom, att staten icke, såsom Frey påstår om kyrkan, är oberoende af tidsbildningen, utan just utgör denna »tidens högsta
30 bildning, det objektiva förnuft, som med allmän nödvändighet gör sig gällande som den enskiltes», men som Freyförf. på eget beväg företagit sig att sticka in i Hegelska filosofien. Staten har också sina medborgares uppfostran i sin hand, och till denna hörer den religiösa undervisningen; hvarföre det äfven måste tillkomma staten att vaka öfver den moral, de skilda kyrkornas lära innehåller. Ty ingen påstår, att religionen är för sedligheten likgiltig. Men religionen för sig ger blott sinnelaget, föresatsen, medan lagen och seden ger handlingen dess konkreta innehåll, lärer, hvad som i hvarje särskilt fall göras bör. Derföre har äfven kristendomen lånat sina speciella moralbud från
40 judendomen, och dessas efterlefnad är blott då sedlighet, när deras förnuftighet inses och erkännes. Det utmärkande i den kristna moralen finnes dock icke i dem, utan i de allmänna moralbudena, hvilka, om de också genom denna sin allmänhet äro otillräckliga för att bestämma öfver den särskilda handlingens innehåll, å andra sidan af samma skäl gälla för alla tider och stater. Men insigten uti det förnuftiga, af hvad i staten gäller såsom sedligt rätt, förmedlas ännu derigenom, att dettas bestämmande är den menliga andens eget verk, så att den enskildes förnuft i sjelfva verket uttalar det objektiva förnuft, »som med allmän nödvändighet gör sig gällande.» Och tidens sträfvan visa, att äfven
50 i detta hänseende verkligheten är dess högsta bildning, ett objektivt förnuft utom systemerna.

(n:o 9)

II.

Författaren i Frey har ansträngt sin skarpsinnighet för att utfundera, huru och på hvad sätt Strauss' »åsigter och dermed sammanhängande

satser» skola kunna »vinna allmänt erkännande», samt har stadnat i den klyftiga slutsats, att sådant endast kan ske genom »god tro på förnuftets föregifna auktoritet.» Så är det klart, att intet vore dermed »vunnet»; ty skall auktoritet gälla, så är den ena likaså god som den andra. Dervid insmyger sig åter denna förf:s skefva föreställning, om hvad som »ger helgd åt den moraliska lagen». Det låter otroligt, att han skulle hafva uppfattat frågan ur den inskränkta synpunkt, såsom gällde den endast den ena eller andra satsen», den ena eller andra skribentens »åsigter.» För hvar och en borde det väl vara uppenbart, att frågan är den: skall kristna religionen, såsom vetande om människans förhållande till Gud, vara förnuftig öfvertygelse eller auktoritetstro? och vidare: skall en förnuftig insigt i dess sanningar äga samma anspråk, som den omedelbara känslans bifall? – Och det kan näppeligen uppstå något tvifvelsmål, huru »tidens bildning» besvarar denna fråga. Säges då, att Strauss, emedan han visat, det kunskapen om det öfversinnliga icke kan bero af historiska notiser, af hvad som varit, utan af hvad som är, af tidens bildning, deruti uttalat, »hvad alla (bildade), lika med honom, hemligen tro», så torde ett sådant påstående icke ens genom ett motsatt ifrån Upsala komma att gälla för sanningslöst. Likaså litet lärers tidens bildning komma att frångå fordran på en dylik öfvertygelsens frihet, för att förvandla den blotta laglydnaden till sedlighet. Freyförf. upprepar häremot det tanklösa: »att endast den H. Skrift är kristna religionens kunskapskälla.» Hvarföre då icke göra en välling af första boklunta med detta namn, som fås tag uti – Hebräisk, Grekisk eller Svensk, det är detsamma – och mata denna i spenabarnen, för att af dem skapa kristna? Hvarföre lära dem a, b, c, stafva, läsa innantill och sålunda gifva dem denna kunskapskälla *jemte* Skriften? Hvarföre aflöna professorer och ännu skriva andra böcker? Hvertill katecheser, postillor, bibelförklaringar? Hvertill med ett ord någon »tidens bildning» öfverhufvud? Var blott konsekvent! Förinta äfven skrifkonsten, boktryckerikonsten o. s. v., ty äfven de tillhöra tidens bildning och läras ej ur den H. Skrift; men håll ändock fast vid den enda »kunskapskällan» och påstå i sten, att »det är den kristna kyrkans ära och seger, att i alla tider hafva bevarat sin lära obemängd af tidsbildningens satser!» Men erkännes det, att kristendomen icke finnes i bokluntor, utan i människans vetande och handling, så låt det förra vara sannt och det sednare sedligt, d. ä. låt båda grunda sig uppå fri pröfning. Och om andaktens känsla, känslan af försoning, såsom tro, tillerkännes rätt att bära vittnesbörd om lärans sanning, så låt äfven förnuftet, för hvars gudstjenst hvarken messkrud eller orgel äro nödiga, äga samma rättighet, utan att derföre förkättra dem, hvilka tro förnuftets gåfva vara det, som skiljer människan från djuren och gör henne till Guds beläte!

Men det är tid, att vi lemna Freyförf. och öfvergå till en afhandling, för hvilken denne utfärdat betyget: att vara »med stor skicklighet affattad», till »Tal i Stockholms Prestsällskap af *E. J. Nordensom*», tryckt i supplement till Nordisk Kyrkotidning N:o 2 för 1841¹. Att

¹ Det heter i en not till talet: »Prestsällskapet, som med odeladt bifall och allmänt intresse afhördet detta tal, beslöt, att det skulle genom trycket offentliggöras, såsom ådagaläggande de åsigter, till hvilka Sällskapet bestämmer sig i de delar af den uppenbarade sanningen, talet afhandlar.» Således ännu en väldig auktoritet för talets förträfflighet! Svårt är likväl att utleta, hvilka »delar af den uppenbarade sanningen, talet afhandlar», eller hvilken bestämd troslära här framställes såsom den åsigt, till hvilken »sällskapet bestämmer sig.» Ref. kan ej finna annat, än att talaren förutsätter den nyaste filosofiens fiendtlighet mot kristendomen och för-

vända våra anmärkningar mot detta, sedan Frey i en recension af nästan fyra hela rader gifvit detsamma ett fribref för allt hvad tadel heter, kunde vara förmätet, om ej ett sådant vågstycke i bredd med den frihet, vi tagit oss, att draga sjelfva Freyförf:s »skicklighet» i tvifvel, förfölle till en småsak.

Till en stor del är detta tal en predikan, uppbygglig kanske för de enfaldiga, men säkert förfelände ett sådant mål hos de litterärt bildade, emedan den innehåller tröstegrunder och uppmaningar, som för
 10 dessa sakna all betydelse. Så prisar talaren kristendomens »segerkraft, så att de dermed rustade kunnat sjunga segersånger midt under det vildaste förtryck.» Likasom detta uteslutande tillhörde kristendomen! Huru många judar hafva väl låtit omvända sig genom de kristnas förföljelser? Hafva Islams bekännare af sin tro gjorts mindre modiga, än de kristna af sin? Äro icke de, som opåkalladt låta sig krossas af Jaggernauts vagn, utrustade med samma kraft? »Hvartill tjänade alla martyrs utgjutna blod?» frågar talaren. Hvartill tjänade då de
 20 millioner offer, som fallit för Islamismens utbredande? Är det ej vidare samma kraft, som lärt de kristne att hudflänga och bränna hvarandra och att lida dessa kval? Eller männe noga räknadt hedendomen slagat flera kristna martyrer, än de kristne sjelfve? – Vidare lägger talaren en särdeles vikt på kristendomens ringa början, ehuru dess tillväxt varit så utomordentlig. Är, fråga vi åter, Islamismens ringa början och hastiga framgång mindre utomordentlig? Eller männe ej missionärerne skola
 30 hafva ett godt stycke arbete, förrän de kunna göra antalet af kristendomens bekännare lika stort med muhammedanernes? De kristne hafva ju, så snart de blefvo mäktiga nog dertill, också med eld och svärd utbredt sin lära. Dessa och dylika bevisningsmedel synas derföre vara temligen fruktlöst använda och kunna, då det åsyftas att framställa dem såsom egendomliga för kristna religionen, med skäl föras till
 40 kategorien af fromt bedrägeri. Vi skulle lemnat dem i den ro, de förtjena, om vi ej hyste den öfvertygelse, att kristendomen väl bär sig dem förutan, då deremot deras tillgripande vittnar om onödig ängslan och deraf följande brist på besinning. Förunderligt förefaller det endast, att talaren skulle tro dem vara bindande just inför Stockholms Prestsällskap.

Vi kunne ej särskilt granska de inkast emot Strauss' kritiska förfarande, Hr N. anført. De äro alla gamla och väl kända. Hr N. har sjelf gjort dem öfverflödiga, då han erkänner: att »huru långt den kritiska undersökningen går med sina deduktioner, så har dock tviflet
 40 alltid ett steg framför, och detta gör, att den aldrig hinner till någon förvisning, till något säkert resultat» – samt försäkrar: att »kristendomen, såsom ny, andelig skapelse, är upphöjd öfver kritikens måttstock.» Efter denna förklaring inser man ej, hvartill det skulle tjena, att Strauss ingått i en »närmare undersökning om källornas äkthet», än han gjort, eller att han »upptagit Pauli skrifter i sin kritiska förstöringsprocess.» Ty i intetdera fallet kan ju kritiken hinna något »säkert resultat», hvarken bevisa för eller mot. Denna motsägelse är ej den enda hos talaren. Eller är det blott en krigslist, att narra Strauss ut på

50 dömmar Strauss såsom representerande denna filosofiska skola. Allt, hvad således »Sällskapet» hufvudsakligen »bestämmer sig» till, är att aftvä sig misstanken för Straussianism och i allmänhet för någon slags befattning med den Hegelska filosofien. En sådan trosbekännelse åter synes varit mindre af behovet påkallad; ty ingen lärer väl hvarken i ena eller andra afseendet hyst några misstankar mot »Sällskapet.» Om sällskapet äfven står i solidariskt ansvar för allt öfrigt talet innehåller, torde väl få bero af dess närmare förklaring i saken.

en så hal is? Hvem vet, hvad endnu ske kan, sedan Strauss fått se Hr N:s »med stor skicklighet affattade» tal. För vår del skulle vi tro Strauss vara fullkomligt belåten med det resultat, att hafva bevisat kritikens otillräcklighet såsom bevisningsmedel.

Hr N. anför vidare, icke blott att »kritiken måste» (i afseende å kristendomen) »erkänna sin begränsning, den måste med andakt och vördnad stanna der det utomordentliga vidtager; den måste emottaga detta utomordentliga, såsom något på en gång oförklarligt och tillika såsom hänvisande sinnet till Gud», utan tadlar äfven i allmänhet »öfvermodet hos en forskning, som misskänner sin *begränsning*.» Om redan det nyss anförda sätter Hr N. i strid med Frey, som anser blott vissa kritikens problem för olösta, och äfven detta endast »såvida *man* ingår på giltigheten af den forskningsmetod, af hvilken de framkallats», så måste åter dessa Hr N:s försäkringar hafva haft en god blund att påräkna från Freyförfattarens sida. Denne tadlar nemligen en »Lekman», som skrifvit »Några upplysningar angående boken Strauss och Evangelierna», derföre att han yttrat: »människan måste tro, emedan hon ej kan veta allt»; utropande Frey-författaren: »tron är således nödig endast för menskelig svaghets skull» – »äfven religionen vore således blott svaghets tillflykt»; – just detta lärer ju nu Hr N.; det är det gamla: *credo, quia absurdum est*, som Frey försäkrar vara så skickligt anbragt. Och likväl vill äfven Hr. N. ännu låta en »teologisk vettenskap» gälla. Han förkunnar högt »den sanningen, att vettenskap och tro icke utesluta hvarandra», hvilken han påstår Strauss hafva *förgättit*(!!). »Den äkta och sanna teologiska vettenskapen», förklarar han, »är endast en speciell form, hvori trosmedvetandet uppenbarar sig.» Hvem skulle tro, att Hr N., och med honom »Sällskapet», likväl icke kunnat slå sig fri från Hegelianismen. Ty just en blott formskillnad mellan vettenskapen och religionen yrkar äfven Hegel. Men att vettenskapen skall »med vördnad och andakt stanna, der det utomordentliga vidtager», detta skulle säkert Hegel öfversatt med: vettenskapen bör ej prata något oförnuft. Hr N. sätter sig deremot på domarestolen, skiftande vetandets fält emellan vettenskap och tro, så att denna får taga för sig allt, hvad den lyster, men utan vidare protest kan köra vettenskapen ifrån den del deraf, som domaren förklarar för den »utomordentliga» och »oförklarliga.» Eller hvem bestämmer gränsskillnaden, Hr N.? Tit. eller påfven? Huru påstår Tit. då, att den ifrån trons uteslutande område uteslutna vettenskapen och den allt omfattande tron icke utesluta hvarandra? Är det blott för att strö »Sällskapet» sand i ögonen och agera vettenskapsman, under det Tit:i »sanna och äkta teologiska vettenskap» ytterst innehåller det vetande, att den ingenting vet?

Hr N. frågar Strauss: »hvar ligger beviset för det öfvernaturligas otänkbarhet i sig sjelf?» Ja, hvar ligger det Hr N.? Strauss påstår jemt, som Hr. N., att det ingenstädes ligger. Han bemödar sig ju af alla krafter att visa det öfvernaturligas tänkbarhet, d. ä. att tänka, begripa, detsamma; han gapar icke fäkunnigt derpå, utan att tänka? Men Hr N. påstår ju han, att det öfvernaturliga, det utomordentliga, som han kallar det, är »oförklarligt», d. ä. obegripligt, otänkbart, att forskning och vettenskap af detta otänkbara äro begränsade. Att »på förhand klassificera idéerna i *tänkbara* och *otänkbara*», förkunnar han djupsinnigt. »inträffar gerna hos tänkandets dilettanter.» Förlåt Hr N., att Ref., för hvarje gång han läst denna tirad med hvad som följer, funnit sig hjertligen road, i stället för uppbygd af Tit:i predikan! Men Hr N. må nu hafva lärt känna dessa »tänkandets dilettanter» hvar som helst,

så inser hvar och en, att han af dem stulit den konst att klassificera, hvilken han dock tadar. Det följer deraf icke, att Hr N. vore en tänkandets dilettant; han har säket gjort sin klassifikation *efteråt*¹, medan dilettanterne göra den »*på förhand*».

Läsaren finner, att ref. skrifver med växande lust, och tror väl hans försäkran, att det kostar på honom att sluta. Vid det beprisade talet vore ännu mycket att anmärka. Så t. ex. dess förf:s försäkran: »att en absolut förutsättningslöshet endast är en fiktion», sammanhållen med påståendet: att Strauss' filosofiska bildning, såsom den förutsättning, hvarifrån denna utgår, är en »begränsad subjektivitet», hvaremot »tron på Kristus», d. v. s. på en kyrkas lära, utgör ett nödvändigt »villkor» för vetandet om honom; så hans vidunderliga föreställning, om hvad som menas med underverkens omöjlighet, hvilken åsigt naturligtvis endast kan stöda sig på empirisk grund, men hvilken denne förf. vill *partout* göra till en *apriorisk* »otänkbarhet»; så hans meningar om det »verldshistoriska», i afscende hvarå vi endast fråga honom: får Aristoteles filosofi vara verldshistorisk? Få de Grekiska och Skandinaviska mytologierna anses för verldshistoriska? – Men af mera intresse, än allt detta, är det att se, huru fasligt Hr N. är bekajad af rationalism. Ej nog dermed, att han verkligen talar om en »teologisk vettenskap, som har att samvetsgrannt göra oss redo för grunden och innehållet af vår tro» (som läsaren vet, är detta innehåll *det oförklarliga*) – nej han djerfves äfven yttra: att Evangelisternes berättelser »*bära stämpeln af hvars och ens individualitet och uppfattningssätt*» Slagen af häpnad frågar läsaren: hvar är då den Gudomliga inspirationen? Ja hvar är den Hr N? kanske i »det väsendtliga?» – Hvad skall nu Hr A. i Frey säga? – plär Sv. Biet utropa. »Individualitet», »uppfattningssätt»; är icke detta den fördömda »tidsbildningen.» Och om den redan grasserar i Evangelierna, huru skall den då ej »regera» i »Kyrkans lära?» Der hafva Hr N. och Frey åter en gäs oplockad. Men det är icke slut dermed. Hvem bestämmer, hvad som i Kristendomen är »väsendtligt» och »mindre väsendtligt», tillhörande »individualiteten och uppfattningssättet», om ej åter hans helighet, påfven, är så hjertans god och gör det? Sannerligen Hr N., vi säga det med bedröfvelse, stick blott detta ena finger åt den lede frestaren, och denne skall ett, tu, tre hafva hela handen i sitt våld. Tag dertfore de grafliga orden tillbaka, åtminstone för »sällskapet» skull; ty ifrån dem till Straussianismen är blott ett tuffjät.

Vi sluta med ett svar på Hr N:s naiva fråga: »är det väl hungern, som frambringar födoämnet, är det bristen, som föder rikedom?» – Ja, Hr N., så är det sannerligen! Gack blott ut på bygdens åkerfält, för att se det alla dagar. Den mätte är fördömdt lat; han plöjer och sår icke. Den, som icke oupphörligt känner, att något brister honom, och vet, hvad honom brister, han bringar det aldrig till rikedom. Hr N. tänker annorlunda och besvarar frågan med Nej; men vi hoppas, att »Sällskapet» åtminstone i detta fall icke »afhört honom med odeladt bifall.»

¹ T. ex. efter att hafva tänkt tre gånger.